

N:o 21.

Ank. till Riksd. Kansli den 18 Mars 1873, kl. 1 e. m.

*Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 4,
i anledning af väckt motion om utfärdande af en författning till ordnande af byalagens angelägenheter.*

Uti en inom Andra Kammaren väckt och till Kammarens Tillfälliga Utskott N:o 3 remitterad motion, N:o 52, har Herr *A. Bäckström* fästat uppmärksamheten på behofvet, särdeles för de nordligaste landskapen i riket, hvarest byalagen flerstädes omfattade ett antal af tusen personer och derutöfver, att genom en lag ordna byalagens gemensamma "ekonomiska och administrativa" angelägenheter, så att handhafvandet af dessa ärenden uppdrages åt en byastyrelse eller byastämma, hvars beslut borde vara för byalagen bindande. Till sådana ekonomiska och administrativa ärenden har motionären hänfört alla frågor rörande "byggande och underhåll af byvägar, stängsel, fattig- och skolhus, gemensamma fisken, qvarnar, ängar, betesmarker och allmänna platser m. m.", uti hvilka frågor något för byalaget i dess helhet gällande beslut icke kunde åstadkommas, med mindre än att detsamma blefve godkändt af samtliga de byamän, som i saken hade del, ett förhållande som dock endast undantagsvis inträffade i de större byalagen, hvarest sällan, om ens någonsin, alla delegarne inställde sig å de för ärendenas behandling beramade sammanträden, hvaraf åter följden ofta blifvit den, att de frånvarande undandragit sig fullgörandet af de å dessa sammanträden träffade öfverenskommelser, helst om dermed vore förenade utgifter och besvär, dessa öfverenskommelser måtte nu hafva varit aldrig så nödvändiga och understödda af flertalets mening.

Till afhjelpande af denna olägenhet har nu motionären alternativt föreslagit antingen att Riksdagen ville hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla om utfärdande af en byaordning, hufvudsakligen upprättad i enlighet med de grunder

som funnes angifna i ett vid motionen fogadt förslag till byaordning, eller om en byordning, utfärdad för hela riket, ansåges icke kunna lämpa sig för dess olika landskap, att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t underdånigst anhålla "att Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i de olika länen lemnades rätt att på framställning af vederbörande landsting göra de ändringar och tillägg i byaordningen, som af lokala eller andra omständigheter kunna finnas påkallade".

Hufvuddragen i det af motionären afgifna förslag till byordning äro följande: Hvarje by skulle ega att på byastämman sjelf ordna sina gemensamma angelägenheter, hvilka icke hörde till annan myndighets åtgärd eller eljest i allmän lag eller författningar vore bestämda; berättigad att i byastämmas förhandlingar och beslut deltaga skulle den vara, som i by egde eller besuttede fast egendom; till byastämmas upptagande skulle höra alla frågor om byvägars anläggande, underhåll och delning, för byn nödiga fattig- och skolhusbyggnader med deras underhåll, förvaltning af gemensamma fisken, betesmarker, skogar och platser, öfverenskomelser om stängsel enligt stängsellagen, utseende och befullmäktigande af ombud uti juridiska angelägenheter samt upprättande af ordningsstadgar med utsättande af lämpliga viten, der dessa ansåges nödiga, hvilka stadgar borde underställas Konungens Befallningshafvandes pröfning och stadfästelse. I hvarje by borde finnas en antingen för viss tid vald eller turvis årligen i befattningen inträdande älderman, hvilken borde sammankalla byastämman genom skriftliga budkafvar och såsom ordförande leda byastämmans förhandlingar. Om nytt företag inom by erfordrade utgift, skulle före dess beslutande grunden för uttaxeringen bestämmas. Omröstning i byastämman borde ske öppen och efter hufvudtalet, såvida ej beslutet föranledde utgift efter skatt eller fastighetsfyrk, i hvilket fall skatten eller fyrken borde utgöra röstgrund; öfver byastämmas beslut skulle klagan kunna föras hos Konungens Befallningshafvande; hvarjemte ändtligen för verkställighet af lagakraftvunnet byastämmobeslut byastämman borde utse lämplig person, som egde att verkställa debitering och uppbörd för byakassans behof, liquidera dess skulder, bortarrendera byns tillhörigheter, indrifva dess medel, med rätt att, der så erfordrades, för ändamålet påkalla handräckning af "vederbörande myndighet", samt att å byamännens vägnar kära och svara i rättegångar.

Efter denna redogörelse för motionens innehåll har Utskottet ansett lämpligt att i det följande lemna en kort öfversigt af lagstiftningen rörande så kallade byordningar. Såvidt Utskottet har sig bekant omnämnas byordningar för första gången uti Kongl. Resol. på allmogens besvär den 1 September 1741, hvarigenom förklaras att, såsom orden lyda, "Kongl. Maj:t samtycker att ej alenast de på åtskilliga orter redan författade byordningar, utan ock de hvilka hädanefter inrättas kunna, måge af vederbörande domhafvande stadfästas samt för lag i byskrän vara gällande".

Vidare har Kongl. Maj:t uti Dess nådiga Bref till Landshöfdingarne angå-

ende Landskulturen den 20 Februari 1742, vid hvilket fanns fogadt ett projekt till byordning (infördt i Modées författningssamling 3 del. pag. 1848), förklarar "att, ehuru den ej kunde i alla mål och omständigheter vara lämplig för hvarje landsort, så vore dock merendels deri anfördt allt hvad som för en i byelag boende landtman vore angeläget att iakttaga och efterse, hvarföre samma ordning uti det som finnes nödigt kunde efter hvarje ords beskaffenhet samt grannarnes i byelagen öfverenskommelse jemkas och inrättas" och har Kongl. Maj:t tillika uti ofvannämnda nådiga Bref anbefallt Landshöfdingarne att å sammanträden med fullmäktige inom länen söka åstadkomma öfverenskommelser om antagande af i hufvudsaklig öfverensstämmelse med förberörda projekt upprättade, efter hvarje landsorts behof lämpade byordningar, till befördran isynnerhet af åkers och ängs rätta bruk och skötsel, skogarnes nödiga vård samt en och annan i landthushållningen nyttig författning.

Ytterligare stadgades genom Kongl. Resolutionen den 10 September 1743 att "de vid byordningarnes upprättande i Byelagen antagne åldermännen ega upp sigten öfver hägnader"; hvarjemte ändtligen Kongl. Maj:t i Dess nådiga Bref den 17 Mars 1757 förklarar, "att, i fall vid Byordnings antagande af byamän icke uttryckligen är samtyckt det de vilja åtnöjas med Byarättens beslut, må den som deröfver vill sig besvära, göra det vid Häradsrätten i orten efter stämning å sin vederpart".

Ofvan omförmälda vid Kongl. Brefvet den 20 Februari 1742 fogade projekt till byordning innefattar, jemte åtskilliga formela föreskrifter angående åldermäns och bisittares utväljande, byastämmas sammankallande, verkställighet af byastämmas beslut vid byastämman, frånvarande byamäns skyldighet att underkasta sig de närvarandes beslut o. s. v., *dels* bestämmelser angående de ärenden af rent ekonomisk natur, hvilka borde utgöra föremål för byastämmas handläggning och hvartill hänföres frågor om gärdesgårdars och grindars uppförande och vidmakthållande, dikens upptagande, tiden och sättet för sådden, sädesbergningen, slåttern och kreatursbetet, byvägars och broars anläggning och underhåll, vallgång, skogshygge och svedjande å samfäld mark, begagnandet af gemensamt fiske, svinens ringande, brunnars och vattenstälens upptagande och underhåll, uppsättande af stengårdar eller jordvallar m. m., *dels* ock stadganden till befrämjande af säkerhet, ordning och sedlighet, såsom beträffande ovarsamhet med eld, brandsyner, löst folks inhysande o. s. v. För att befrämja byordningens handhafvande och efterlefnaden af deri meddelade bestämmelser eger ålderman och byamän ådöma böter och viten samt lego- och skadeersättningar, hvilka genom bisittarnes försorg hos den tredskande uttagas eller, i brist af godvillig betalning, utpantas med rättighet för egaren, att panten inom viss tid inlösa, hvarefter, om den tid försittes, panten försäljes.

Ehuru flera af de i ifrågavarande byaordningsprojekt meddelade bestämmelser befinnas i mer eller mindre mån stridande icke blott mot sedermera ut-

komna författningar, utan jemväl emot redan vid tiden för byordningsprojektets utfärdande gällande allmän lag, hafva dock, efter hvad Utskottet erfarit, dessa bestämmelser blifvit i väsendtliga delar upptagna i åtskilliga tid efter annan upprättade dels af Kongl. Maj:t och dels af vederbörande Länsstyrelser fastställda byordningar. Så har Kongl. Maj:t under den 8 Augusti 1758 meddelat "nådig stadfästelse uppå then By-Ordning, som allmogen uti Gestrikeland, Helsingeland, Medelpad och Ångermanland i Vester-Norrlands län, likmätigt thenne Landsorts särskilte beskaffenhet, gemensamt med hvarannan upprättadt, samt til rättesnöre och efterlefnad för framtiden antagit". Vidare har byordning för Blekinge län genom Kongl. Maj:ts nådiga Skrifvelse den 29 December 1820 blifvit gillad, hvarefter Konungens Befallningshafvande i Carlskrona den 31 Januari 1822, "med den kraft och verkan, som Kongl. Brevet den 14 December 1781 tillägger Konungens Befallningshafvandes i Ekonomi- och Politimål meddelte föreskrifter", fastställt förnyad Byordning för Blekinge län. Likaledes inhemtas af Ekonomi-Utskottets vid 1828 års riksdag utlåtande N:o 39, att Konungens Befallningshafvande i Upsala län uppgjort förslag till byordning för hela länet och efter det församlingarne deröfver blifvit hörde till framtida efterlefnad fastställt samma byordning.

Utskottet bör vidare erinra, att, sedan Lagkomitéen i 3 kap. 16 § af dess förslag till Byggningsabalk upptagit ett så lydande stadgande:

"De, som i by eller grannelag äro, hafven rätt att särskilda byaordningar sig emellan stadga; och varen de ordningar gällande, der de för minst två tredjedelar af by- eller grannelagets egolotter slutna blifvit och ej emot allmän lag och ordning stridande finnas",

samt i motiven till samma Balk utvecklat skälen för stadgandets antagande i följande ordalag:

"Slutligen och som en allmän lag icke kan inlåta sig i särskilda bestämmelser för de mångfaldigt olika tillfälligheter, som bero af lokala förhållanden och för hvilka den ena orten således fordrar ett och den andra ett annat stadgande, har man öfverlemnadt åt grannar, att genom så kallade byordningar sig emellan närmare reglera dessa förhållanden; men då slika ordningar böra hafva till föremål icke att upphäfva hvad allmän lag bestämdt bjuder, utan blott att fylla hvad som saknas, genom föreskrifter för de fall, till hvilka lagen ej kunnat eller velat sträcka sina förordnanden; och då hvarje enskild öfverenskommelse jemväl förutsätter såsom oundgängligt vilkor för sitt bestånd, att den ej må befrämja oskick eller åstadkomma allmän förargelse, har man här tillika förklarat det byordningar skola gälla endast så vidt de ej mot allmän lag eller ordning finnas stridande", — så uteslöt Lagberedningen sedermera samma stadgande ur sitt förslag till Byggningsabalk på de grunder, som af Lagberedningen angifvas i följande yttrande:

"Slutligen har man utelemnadt lagförslaget 16 §, som tillåter antagande af byordningar och fastställer vilkoren för deras giltighet; i följd af byarnes sönder-

sprängande genom laga skiften minskas behovet af sådane ordningar årligen. Der de finnas nödiga, lära de lika väl hädanefter som hittills kunna tillvägbringas, utan att civillagen derom behöfver något stadga. Denna lag tillhör det deremot ostridigt att uppgifva de förhållanden, för hvilka byamän ega att efter omständigheterna träffa öfverenskommelser, som afvika från hvad lagen fastställer såsom i allmänhet gällande; och Beredningen har i nya förslaget, till hvad lagförslaget i detta hänseende uppgifvit, lagt hvad Beredningen ansett nödigt“.

Till den redogörelse Utskottet sålunda lemnat för lagstiftningen samt Lagkomitéens och Lagberedningens åsichter i ämnet bör Utskottet, innan det afgifver yttrande öfver motionärens förslag, tillägga, att, såvidt Utskottet erfarit, några byordningar numera i allmänhet icke tillämpas, åtminstone icke inom södra och mellersta Sveriges landskap, hvartill väl orsaken, såsom Lagberedningen antagit, förnämligast torde få sökas i skiftesverkets fortgång, hvarigenom behovet af byordningar minskats eller alldeles upphört.

Utskottet gillar motionens hufvudsyfte för såvidt densamma går ut på att genom bestämda lagstadganden bereda majoriteten af delegare i bysamfällighet möjlighet att inom området af byns gemensamma ekonomiska och ordningsangelägenheter fatta för minoriteten lagligen bindande beslut.

Deremot kan Utskottet icke godkänna de hufvudgrunder för byastämmans befogenhet som i motionärens förslag till byordning finnas angifna. Enligt dessa grunder skulle nemligen byastämmans befogenhet komma att utsträckas icke blott till handläggning af sådana frågor som angå värden om byns gemensamma tillhörigheter och bestämmande af sättet för utgörandet af samfälda onera, utan jemväl till behandling af sådana ärenden, hvilka åsyfta utförande af företag som för byns väl kunde vara gagnande men icke äro i lag föreskrifna. Likaledes föreställer sig Utskottet, att då, såsom en följd af denna utsträckning i byastämmans befogenhet, byastämman skulle komma att under Riksdagen, landstinget och kommunalstämman bilda en fjerde beskattande myndighet, en dylik institution icke skulle blifva synnerligen välkommen. Enahanda skulle, efter Utskottets förmenande, blifva förhållandet, om, på sätt motionären föreslagit, byastämman skulle komma att utgöra en särskild ny instans, öfver hvars beslut klagan finge i administrativ väg fullföljas.

De betänkligheter, som enligt Utskottets åsigt sålunda möta mot antagandet af en byordning byggd på de grunder motionären föreslagit, skulle dock icke hafva hindrat Utskottet att söka utarbета ett förslag till författning i ämnet, hvilande på sådana grunder, hvarigenom motionens hufvudsyfte kunnat uppnås, såvida icke Utskottet kommit till den öfvertygelsen att för vinnande af detta ändamål andra lämpligare utvägar erbjuda sig. Redan ofvan antydda omständighet att, till följd af skiftesverkets fortgång och snara fullbordan inom rikets södra och mellersta orter, behovet af byordningar numera företrädesvis torde vara inskränkt

till rikets nordligare landskap, lärer innefatta giltig anledning hvarför utfärdande af en för hela riket gällande författning i ämnet icke torde böra ifrågasättas. Vidare och hvad byarnes rent ekonomiska angelägenheter beträffar, så torde åtminstone en del af dessa angelägenheter fortfarande kunna ordnas på den väg, som anvisas af de här ofvan omnämnda, såvidt Utskottet eger sig bekant, hittills icke upphädda Kongl. Resolutionen af den 1 September 1741 och Kongl. Brevet den 20 Februari 1742, eller sålunda att de af byamännen till efterlefnad antagna öfverenskommelser öfverlemnas till Häradsrätternas granskning och stadfästelse. Hvad åter angår frågor, som afse befrämjande af säkerhet, ordning och sedlighet inom byalagen, så lära byamännen endast behöfva taga i anspråk den medverkan, som inom detta område kan påräknas af kommunernas, landstingens och länsstyrelsernas i lag stadgade befogenhet att härutinnan meddela erforderliga föreskrifter. Ändtligen och förnämligast torde motionärens hufvudsyfte kunna vinnas genom fortgång i den riktning Lagberedningen antydt, eller sålunda, att i civillagen uppgifvas de förhållanden, för hvilka byamän skulle ega att efter omständigheterna träffa öfverenskommelser, som afvika från hvad lagen fastställer såsom i allmänhet gällande; hvarefter om och i den mån byalagens ekonomiska och ordningsangelägenheter falla utom civillagens område och rättighet att genom öfverenskommelser ordna jemväl sådana angelägenheter anses böra byamän medgifvas, bestämmelserna härom torde, allt efter ärendenas olika beskaffenhet, böra meddelas genom ändringar eller tillägg i de särskilda författningar, hvilka för dessa ärenden äro gällande.

På dessa grunder får Utskottet värdsamt hemställa:

att Herr Bäckströms förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 14 Mars 1873.

På Utskottets vägnar:

Curry Treffenberg.